

Конституційне право

УДК 342.9:620.9(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20702252>

**Статус «Засновника сучасної держави Україна»: конституційні колізії
між історичним вшануванням та фундаментальними засадами
конституційного ладу**

Солодка Ірина Володимирівна,

кандидатка юридичних наук, доцентка,

доцентка кафедри конституційного, адміністративного

та фінансового права Хмельницького університету

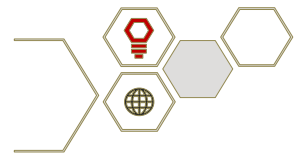
управління та права імені Леоніда Юзькова,

м. Хмельницький, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5916-3774>

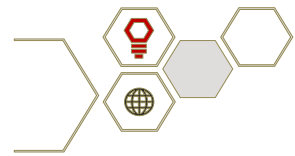
Прийнято: 21.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У сучасних умовах воєнного стану та економічних викликів особливої актуальності набуває питання конституційних меж історичного вшанування державних діячів. Запровадження Законом України № 4700-IX спеціального довічного статусу «Засновника сучасної держави Україна» з істотними матеріальними та нематеріальними привілеями поставило під сумнів відповідність нових норм фундаментальним засадам конституційного ладу. Метою дослідження є комплексний конституційно-правовий аналіз положень Закону № 4700-IX на предмет їх відповідності принципам народного суверенітету, верховенства права та рівності громадян. Дослідження здійснено за допомогою формально-юридичного, порівняльно-правового, системного та історико-правового методів. Було проаналізовано

текст Закону, відповідні положення Конституції України, практику Конституційного Суду та міжнародні стандарти прав людини. Установлено, що запровадження персоніфікованого статусу з довічним грошовим утриманням у розмірі 80 % від зарплати чинного депутата, дипломатичними паспортами та іншими преференціями може містити ознаки невідповідності статті 5 Конституції України, оскільки створює потенційні ризики для принципу народного суверенітету та може бути інтерпретовано як надмірне уособлення результату колективного народного волевиявлення. Виявлено потенційну колізію з принципом рівності (ст. 24) через диференціацію за політичною ознакою (факт голосування 1990–1991 років) та з принципом верховенства права (ст. 8) у частині юридичної визначеності та пропорційності. Виявлено інституційні корупційні ризики, пов'язані із конфліктом інтересів при прийнятті закону та необґрунтованим розподілом публічних ресурсів. Теоретичне значення дослідження полягає у розвитку доктрини конституційних меж історичного вшанування та уточненні меж позитивної дискримінації в умовах представницької демократії. Практичне значення полягає у формулюванні рекомендацій для внесення змін до Закону України «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» в частині наділення спеціальним статусом. Наукова новизна роботи полягає у першому комплексному аналізі Закону № 4700-IX через призму конституційних принципів з урахуванням корупційного виміру. Основний висновок: історичне вшанування не може здійснюватися в непропорційних формах, що можуть суперечити фундаментальним засадам конституційного ладу. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням впливу таких норм на бюджетну політику та порівняльним аналізом аналогічних статусів в інших країнах.

Ключові слова: спеціальний правовий статус «Засновника сучасної держави», народний суверенітет, принцип рівності, верховенство права,

спеціальні соціальні гарантії, правові позиції Конституційного Суду України, корупційні ризики.

The status of the «Founder of the modern state of Ukraine»: constitutional collisions between historical commemoration and the fundamental principles of the constitutional order

Iryna Solodka,

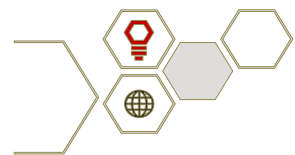
Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Docent,

Docent of the Department of Constitutional, Administrative and Financial Law,

Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,

Khmelnytskyi, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-5916-3774>

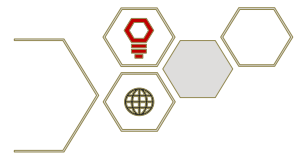
Abstract: In the context of martial law and economic challenges, the issue of constitutional limits of historical commemoration of state actors has gained particular relevance. The introduction by Law of Ukraine № 4700-IX of a special lifelong status of the “Founder of the Modern State of Ukraine” with significant material and non-material privileges has raised serious doubts about the compliance of these norms with the fundamental principles of the constitutional order. The aim of the study is to conduct a comprehensive constitutional and legal analysis of the provisions of Law № 4700-IX for their compliance with the principles of popular sovereignty, the rule of law, and equality of citizens. The study was carried out using formal-legal, comparative-legal, systemic, and historical-legal methods combined with elements of anti-corruption assessment. The text of the Law, relevant provisions of the Constitution of Ukraine, the practice of the Constitutional Court, and international human rights standards were analysed. It was established that the introduction of a personalised status with lifelong monetary maintenance at 80% of the salary of a current deputy, diplomatic

passports, and other preferences contradicts Article 5 of the Constitution of Ukraine, as it privatises the result of the popular will and transforms representatives of the people into separate “founders”. Violations of the principle of equality (Article 24) through discrimination on political grounds (the fact of voting in 1990–1991) and the principle of the rule of law (Article 8) in terms of legal certainty and proportionality were identified. The presence of institutional corruption risks associated with conflicts of interest in the adoption of the law and the unjustified distribution of public resources was proven. The theoretical significance of the study lies in the development of the doctrine of constitutional limits of historical commemoration and the clarification of the boundaries of positive discrimination in a representative democracy. The practical significance lies in the formulation of recommendations for introducing amendments to the Law of Ukraine “On the Status of the Founder of the Modern State of Ukraine – People’s Deputy” with regard to the granting of a special status. The scientific novelty of the work lies in the first comprehensive analysis of Law № 4700-IX through the prism of constitutional principles, taking into account the corruption dimension. The main conclusion is that historical commemoration cannot turn into the creation of a privileged caste, as this contradicts the fundamental foundations of the constitutional order. Prospects for further research are related to studying the impact of such norms on budgetary policy and a comparative analysis of similar statutes in other countries. The article is analytical in nature.

Keywords: special legal status of the “Founder of the Modern State”, popular sovereignty, the principle of equality, the rule of law, special social guarantees, legal positions of the Constitutional Court of Ukraine, corruption risks.

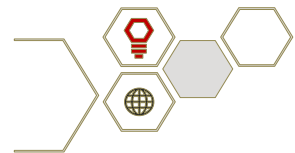
Постановка проблеми. Прийняття Закону України № 4700-IX від 03 грудня 2025 року «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» [1], який набрав чинності у березні 2026 року, стало значущою подією в українському законодавстві. Закон запроваджує

спеціальний правовий статус для народних депутатів Верховної Ради УРСР 12-го скликання, які проголосували за Декларацію про державний суверенітет України 16 липня 1990 року та/або Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. Цей статус передбачає низку символічних і матеріальних гарантій, зокрема довічне грошове утримання в розмірі 80 % заробітної плати чинного народного депутата – члена комітету, право на дипломатичний паспорт, присутність на засіданнях Верховної Ради та інші преференції.

Актуальність теми дослідження зумовлена кількома ключовими чинниками. По-перше, у період повномасштабної війни та економічних викликів держава продовжує встановлювати нові довічні фінансові зобов'язання перед вузькою групою осіб, що безпосередньо впливає на розподіл публічних ресурсів і вимагає ретельної конституційної оцінки. По-друге, закон торкається фундаментальних засад конституційного ладу України, закріплених у статтях 5, 8 та 24 Основного Закону [2], а саме принципів народного суверенітету, верховенства права та рівності громадян перед законом. По-третє, практика надання спеціальних статусів і привілеїв за історичними ознаками залишається недостатньо дослідженою в українській конституційно-правовій науці, особливо в контексті можливих колізій між меморіальною функцією держави та заборонаю дискримінації за політичними переконаннями.

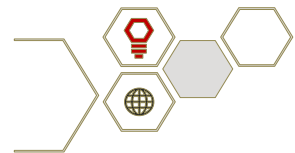
Постановка проблеми полягає в тому, що запровадження статусу «Засновника сучасної держави Україна» породжує суттєві конституційно-правові колізії. З одного боку, закон спрямований на вшанування історичної ролі осіб, які сприяли відновленню української державності в 1990-1991 роках. З іншого боку, наділення вузької групи колишніх депутатів довічними матеріальними та нематеріальними привілеями може суперечити принципу народного суверенітету (ст. 5 Конституції України) [2], оскільки може бути інтерпретовано як надмірне уособлення результату колективного народного

волевиявлення, перетворюючи представників народу на окремих «засновників». Крім того, встановлення привілеїв за ознакою минулої політичної позиції (голосування за конкретні акти) ставить під сумнів дотримання принципу рівності громадян (ст. 24 Конституції) [2] та верховенства права (ст. 8 Конституції) [2], зокрема вимог юридичної визначеності, пропорційності та відсутності необґрунтованої диференціації.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених історичним аспектам проголошення незалежності України, питанням вшанування державних діячів та спеціальним пенсійним і статусним гарантіям, проблема конституційної відповідності саме такого типу спеціального статусу з довічними фінансовими зобов'язаннями залишається недостатньо вивченою. Більшість досліджень зосереджуються на символічному вимірі або порівняльно-правовому аналізі ветеранських статусів, тоді як комплексний конституційно-правовий аналіз Закону № 4700-IX через призму принципів народного суверенітету, верховенства права, юридичної визначеності та заборони дискримінації за політичними ознаками практично відсутній. Невирішеними залишаються питання про межі допустимої диференціації при історичному вшануванні, співвідношення представницької демократії з персоніфікованими привілеями, а також наявність інституційних корупційних ризиків при встановленні таких преференцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика спеціальних правових статусів і привілеїв у конституційному праві України традиційно досліджується в контексті принципів народного суверенітету, верховенства права та рівності громадян. Значний внесок у вивчення цих питань зробили А. Р. Крусян, О. В. Скрипнюк, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика та інші сучасні конституціоналісти. У монографіях і колективних працях, зокрема «Сучасний український конституціоналізм» (Крусян, 2010) [3] та «Український конституціоналізм в умовах війни: основні науково-практичні

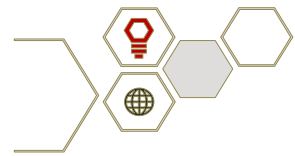
проблеми...» (Скрипнюк та ін., 2025) [4], детально аналізуються принципи ст. 5, 8 та 24 Конституції України [2]. Автори підкреслюють, що будь-яка диференціація правового статусу осіб має бути об'єктивно обґрунтованою, пропорційною та не суперечити народному суверенітету як первинному джерелу влади.

Окрему увагу в літературі приділено спеціальним соціальним гарантіям і статусам державних діячів. У роботах, присвячених конституційно-правовому статусу народних депутатів (Агафонова Н.В., 2016 [5]; О. Клименко, Ю. Данилюк, 2020 [6, с.184], Радченко О. [7]), розглядаються межі допустимої диференціації між чинними депутатами та колишніми представниками влади. Водночас автором акцентовано увагу на ризиках конфлікту інтересів та інституційної корупції при встановленні довічних привілеїв (Мандибура В.О. [8], Кушнар'ов І.В. [9]). Аналогічні проблеми аналізуються в контексті спеціальних пенсій і пільг для суддів, ветеранів та учасників Революції Гідності (рішення КСУ № 9-рп/2012 [10], № 2-р/2019 [10]). Дослідники зазначають, що позитивна дискримінація можлива лише за наявності реального ризику, шкоди здоров'ю чи тривалої державної служби, а не одноразового історичного акту.

Попри значний обсяг наукових праць, залишається не вирішеною проблема конституційної відповідності саме персоніфікованих довічних статусів із матеріальними гарантіями.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у проведенні комплексного конституційно-правового аналізу положень Закону України № 4700-IX «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата» [1] на предмет їх відповідності фундаментальним принципам Конституції України, а також у виявленні конституційних колізій та корупційних ризиків, пов'язаних із запровадженням спеціального довічного статусу і привілеїв.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

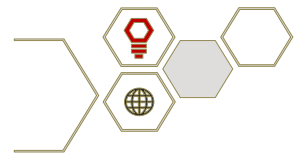

1. Проаналізувати конституційно-правову природу статусу «Засновника сучасної держави Україна» та його співвідношення з принципом народного суверенітету, закріпленим у статті 5 Конституції України.
2. Дослідити відповідність положень статті 5 Закону № 4700-IX принципам верховенства права (ст. 8 Конституції України), юридичної визначеності, пропорційності та поділу влади.
3. Виявити, чи відповідають встановлені Законом спеціальні соціальні гарантії (довічне грошове утримання, дипломатичні паспорти та інші привілеї) конституційному принципу рівності громадян (ст. 24 Конституції України) та чи не створюють вони дискримінацію за політичними ознаками.
4. Оцінити наявність інституційних корупційних ризиків при запровадженні персоніфікованих довічних привілеїв для вузької групи осіб за рахунок публічних коштів.
5. Сформулювати науково обґрунтовані висновки та рекомендації щодо можливих шляхів усунення виявлених невідповідностей, у тому числі щодо доцільності звернення до Конституційного Суду України.

Поставлена мета та визначені завдання зумовлені необхідністю заповнення існуючої прогалини в конституційно-правовій науці щодо меж допустимого історичного вшанування державних діячів без порушення фундаментальних конституційних принципів

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до статті 5 Конституції України «Україна є республікою. Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» [2].

Конституційний Суд України неодноразово тлумачив наведену норму, зауважуючи, що влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною;

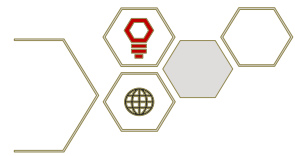
депутати (навіть ті, хто голосував за ключові акти незалежності) діють як представники народу, а не як самостійні «засновники» держави; прийняття Декларації та Акту незалежності – це форма реалізації представницької демократії, а не індивідуальний акт групи осіб.

На наше переконання, надання довічного персонального статусу з особливими привілеями групі осіб (вузькому колу депутатів одного скликання) створює враження приватизації результату народного волевиявлення, оскільки народ у 1991 році не делегував цим депутатам статус «засновників» на довічний термін з матеріальними перевагами. Депутати діяли від імені народу, а не замість нього. Тому виокремлення їх як окремої привілейованої групи парламентаріїв може викликати сумніви щодо відповідності принципу, що єдиним джерелом влади є народ, а не його окремі представники.

Конституційний Суд України в своїх рішеннях підкреслює, що право визначати конституційний лад належить виключно народові і не може бути узурповане ні органами, ні посадовими особами. Хоча статус не дає владних повноважень, надмірна персоніфікація історичного акту може інтерпретуватися як спроба держави «привласнити» частину суверенітету конкретним особам.

Так, у рішеннях КСУ (наприклад, № 6-рп/2005 «справа про здійснення влади народом», № 4-р/2018, № 5-р/2019 та інших) неодноразово наголошується: народ здійснює владу безпосередньо (референдум, вибори) або через органи (Верховна Рада тощо); органи державної влади є похідними від влади народу; будь-яке виокремлення групи осіб, яка претендує на особливий «історичний» або установчий статус, не повинно суперечити принципу народного суверенітету.

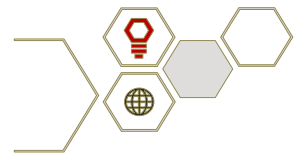
Перш ніж переходити до критичного аналізу, слід відзначити аргументи прихильників Закону, які заслуговують на наукову увагу. По-перше, прихильники статусу апелюють до доктрини «margin of appreciation»

– свободи розсуду держави у сфері меморіальної та соціальної політики. Міжнародні інститути (зокрема ЄСПЛ у справах Stec та ін. проти Великобританії, Andrejeva проти Латвії) визнають за державою значний простір для диференціації при запровадженні спеціальних соціальних гарантій, якщо вони мають законну мету. По-друге, існує аргумент про «позитивну дискримінацію» на користь осіб, які зазнавали ризиків за умов радянської системи, голосуючи за незалежність. По-третє, практика інших держав свідчить про наявність аналогічних механізмів: у США «батьки-засновники» отримали ряд довічних державних преференцій; країни Балтії запровадили спеціальні статуси та гарантії для учасників відновлення незалежності початку 1990-х років; Польща та Чехія мають норми про почесні статуси і гарантії для осіб, які брали участь у демократичних трансформаціях. По-четверте, ст. 5 Закону може розглядатися як форма символічної подяки держави особам, чия діяльність мала конститутивне значення для сучасної України. Ці аргументи мають певну вагу і заслуговують на врахування. Однак, як буде показано нижче, вони не знімають обґрунтованих конституційно-правових питань щодо пропорційності та форми конкретних привілеїв.

Отже, статус «Засновника» формально не суперечить ст. 5 Конституції, якщо розглядати його виключно як символічно-меморіальний акт вшанування історичної ролі депутатів-представників народу, який не передає їм жодних владних повноважень і не змінює конституційний лад.

Проте при наявності суттєвих матеріальних привілеїв (довічне утримання, дипломатичні паспорти тощо) статус може розглядатися як непропорційний і такий, що містить ознаки потенційної невідповідності принципу народного суверенітету – коли результат народної волі 1991 року може бути інтерпретований як «привласнений» вузькою групою осіб як їхня особиста заслуга, а не загальнонародне досягнення. Вважаємо, що такий статус у частині матеріальних привілеїв не має достатнього конституційно-

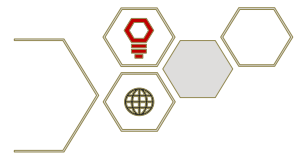
правового підґрунтя і може містити ознаки невідповідності фундаментальним принципам Конституції України, що потребує перевірки у порядку конституційного судочинства.

Щодо відповідності статусу «Засновника» принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України), який охоплює принципи законності, поділу влади, юридичної визначеності, пропорційності та заборони свавілля, зазначимо наступне.

Юридична визначеність. Закон не містить чітких об'єктивних критеріїв (крім факту голосування 35 років тому), чому саме ця група отримує довічні привілеї, чому саме 80 % від зарплати чинного депутата, чому довічно. Відсутність економічного обґрунтування та оцінки бюджетного навантаження порушує принцип правової визначеності (аналогічна позиція КСУ в Рішенні № 2-р/2019 щодо спеціальних пенсій [10]).

Поділ влади та принцип демократії. Надання довічних привілеїв колишнім депутатам одного скликання, які перевищують гарантії чинних народних депутатів, порушує баланс влад і принцип рівності представницького мандату.

Пропорційність. Привілеї не є необхідними в демократичному суспільстві. Застосуємо класичний конституційний тест пропорційності у його трискладовій формі. Перший елемент – легітимна мета: держава має законний інтерес у вшануванні осіб, які сприяли відновленню незалежності; ця мета є прийнятною з точки зору конституційних цінностей. Другий елемент – необхідність заходу: однак для досягнення мети вшанування існують значно менш обтяжливі альтернативи – почесні звання, державні нагороди, медалі, разові виплати, меморіальні заходи, встановлення пам'ятних знаків, – які не створюють постійної фінансової нерівності. Третій елемент – співмірність втручання: встановлення довічного грошового утримання в розмірі 80 % депутатської зарплати за рахунок публічних коштів без зв'язку з поточним внеском особи або соціальною вразливістю є

непропорційним щодо мети вшанування і перевищує межі, необхідні в демократичному суспільстві. Отже, встановлені гарантії не проходять тест пропорційності у повному обсязі.

Таким чином, статус «Засновника» суперечить ст. 5 і ст. 8 Конституції України в частині принципів народного суверенітету, верховенства права, юридичної визначеності, демократії та поділу влади.

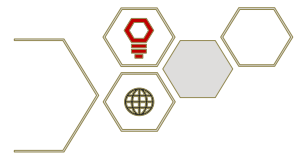
Стаття 5 Закону передбачає для Засновників щомісячне довічне грошове утримання в розмірі 80 % заробітної плати народного депутата діючого скликання (члена комітету), яке може виплачуватися замість пенсії; право на дипломатичний паспорт; інші немайнові гарантії (присутність на засіданнях ВР, першочерговий прийом тощо) [1].

Ці норми не відповідають конституційному принципу рівності та створюють виняткові привілеї для вузької групи осіб виключно за ознакою минулого політичного статусу та політичних переконань, що прямо заборонено ч. 2 ст. 24 Конституції України.

У рішенні від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 Конституційного Суду України чітко сформулював: «Гарантована частиною першою статті 24 Конституції України рівність громадян перед законом означає рівну для всіх обов'язковість конкретного закону... але всі відмінності у привілеях чи обмеженнях щодо різних категорій індивідів, установлені законом, не можуть бути пов'язані з ознаками, що їх визначено частиною другою статті 24 Конституції України» [10].

До заборонених ознак належать, зокрема, політичні переконання, соціальне походження та «інші ознаки». Факт голосування за акти незалежності 1990-1991 рр. є саме політичною позицією та історичною участю, що підпадає під заборону ч. 2 ст. 24.

КСУ допускає диференціацію (позитивну дискримінацію) лише за наявності об'єктивно значущих обставин, пов'язаних з трудовою діяльністю, ризиком, особливими умовами праці тощо. У цьому випадку привілеї

ґрунтуються виключно на одноразовому політичному акті 35 років тому, не пов'язані з поточним внеском, станом здоров'я чи соціальною вразливістю. Порівняння з пільгами для ветеранів АТО/ООС, Революції Гідності чи Чорнобиля є некоректним, оскільки ті категорії отримують підтримку за реальний ризик і шкоду, а не за разове голосування.

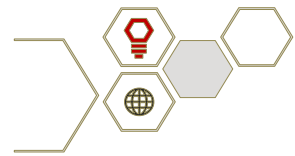
Довічне утримання у розмірі 80 % від депутатської зарплати є непропорційним і не відповідає принципам соціальної справедливості та економічної обґрунтованості.

Окрім того, враховуючи практику та позиції міжнародних інституцій, зауважимо, що Європейський суд з прав людини та Комітет ООН з прав людини неодноразово вказували, що диференціація, яка створює привілеї за політичними ознаками, є дискримінацією (ст. 14 Європейської конвенції з прав людини [12], ст. 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [13]).

Отже, положення Закону України № 4700-IX (статті 2 та 5) щодо запровадження статусу «Засновника сучасної держави Україна» [1], довічного грошового утримання, дипломатичних паспортів та інших привілеїв не відповідають Конституції України, зокрема ст. 5 (принцип народного суверенітету); ст. 8 (верховенство права, юридична визначеність, пропорційність); ст. 24 (принцип рівності, заборона привілеїв за політичними ознаками).

Зазначені норми можуть містити ознаки невідповідності Конституції України в частині диференціації правового статусу за ознакою минулої політичної діяльності, що викликає обґрунтовані сумніви щодо дотримання фундаментальних засад конституційного ладу України.

Закон України № 4700-IX від 03 грудня 2025 року, який набрав чинності у березні 2026 року, формально позиціонується як акт державної пам'яті та вшанування історичної ролі народних депутатів Верховної Ради УРСР 12-го скликання, які проголосували за Декларацію про державний

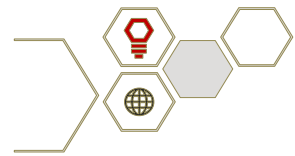

суверенітет України від 16 липня 1990 року та/або Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року (в тому числі посмертно). Однак окремі положення Закону, зокрема статті 2 та 5, містять ознаки потенційної корупційної складової у широкому розумінні цього терміну.

Корупція, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [14] та рекомендацій GRECO і НАЗК, включає не лише прямі хабарі чи розкрадання, а й зловживання владними повноваженнями для отримання необґрунтованої вигоди (матеріальної чи нематеріальної) певною групою осіб, конфлікт інтересів, а також встановлення непропорційних привілеїв за рахунок державних коштів без належного обґрунтування. Відповідно до Методології проведення антикорупційної експертизи НАЗК, корупціогенними факторами у нормативно-правових актах визнаються: нечіткість критеріїв надання пільг або привілеїв; відсутність оцінки бюджетних наслідків; наявність конфлікту інтересів при прийнятті акту; надмірна дискреція при визначенні кола бенефіціарів. Проаналізуємо положення Закону № 4700-IX через призму кожного з цих критеріїв.

По-перше, стаття 5 Закону встановлює для Засновників щомісячне довічне грошове утримання в розмірі 80 % заробітної плати народного депутата діючого скликання (члена комітету), яке може виплачуватися замість пенсії. Зарплата чинного депутата є однією з найвищих у державному секторі. Надання такого утримання довічно вузькій групі осіб (кількість живих бенефіціарів обмежена кількома десятками осіб, з урахуванням віку більшості з них) без чіткого економічного розрахунку впливу на державний бюджет, без оцінки пропорційності та без зв'язку з поточним внеском у державну службу створює необґрунтовану матеріальну вигоду. Це не класична пенсія за вислугу років чи компенсація за шкоду здоров'ю, а саме привілей, що фінансується з коштів платників податків.

По-друге, надання дипломатичних паспортів та інших немайнових гарантій (право присутності на засіданнях Верховної Ради, першочерговий

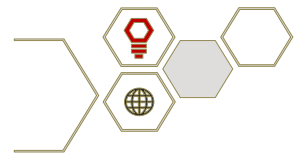

прийом у посадових осіб тощо) є додатковою преференцією, яка має суттєву вартість і пільги (спрощений перетин кордону, митні переваги тощо). Такі права обґрунтовуються «історичним фактом» голосування 35-річної давнини, а не поточною державною необхідністю чи особливими заслугами в сучасних умовах.

По-третє, Закон створює вузьке персоніфіковане коло бенефіціарів – фактично привілейовану групу за ознакою минулої політичної позиції. Ініціатива Закону виходила від керівництва Верховної Ради (зокрема, голови Руслана Стефанчука) та Асоціації народних депутатів України, до якої входять потенційні отримувачі статусу або їхні колеги. Це породжує конфлікт інтересів, коли суб'єкти законодавчої влади приймають норми, які прямо або опосередковано вигідні їм самим чи їхньому оточенню. Така ситуація відповідає ознакам інституційної корупції (*elite capture*), коли державний апарат використовується для легалізації групових привілеїв під прикриттям символічних цілей («державна пам'ять», «історична справедливість»).

Особливо не коректно це виглядає в умовах повномасштабної війни, коли держава вимагає від суспільства значних жертв і економії, а бюджет зазнає додаткового навантаження на користь обмеженої групи осіб. Порівняння з пільгами для ветеранів бойових дій, учасників Революції Гідності чи ліквідаторів аварії на ЧАЕС є некоректним, оскільки ті категорії отримують підтримку за реальний ризик, шкоду здоров'ю чи тривалу службу, а не за одноразовий політичний акт у 1991 році.

Хоча Закон формально не порушує антикорупційне законодавство в частині прямих заборон (немає вказівок на конкретних осіб у тексті), його положення створюють системний ризик зловживання владою та непропорційного розподілу публічних ресурсів. Відсутність прозорого економічного обґрунтування, оцінки бюджетного впливу та альтернативних,

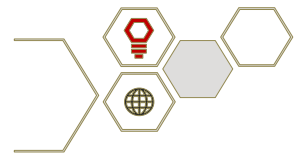
менш обтяжливих форм вшанування (почесні звання, медалі, разові виплати, меморіальні заходи) лише посилює ці ризики.

Таким чином, у положеннях Закону № 4700-IX [1] вбачається потенційна корупційна складова у формі встановлення необґрунтованих привілеїв для вузької групи осіб за рахунок держави, що суперечить принципам верховенства права, рівності громадян та ефективного використання публічних коштів. Цей аспект рекомендується враховувати при підготовці конституційного подання до Конституційного Суду України.

Отримані в результаті дослідження висновки про неконституційність окремих положень Закону України № 4700-IX потребують глибшого теоретичного осмислення в контексті сучасної конституційно-правової доктрини.

Виявлені конституційні колізії – потенційна невідповідність принципу народного суверенітету через персоніфікований статус «Засновника», можлива дискримінація за політичною ознакою та питання дотримання принципу пропорційності – не є випадковими. Вони відображають ширшу тенденцію до інституціоналізації привілеїв для окремих елітних груп під прикриттям історичної пам'яті. Це суттєво відрізняється від підходів, які домінують у працях вітчизняних конституціоналістів (А. Крусян, О. Скрипнюк, Ю. Тодика та ін.). Більшість попередніх досліджень розглядають спеціальні статуси і гарантії (зокрема, для народних депутатів, суддів чи ветеранів) як допустиму форму позитивної дискримінації, обґрунтовану особливим характером служби, ризиком або суспільною користю. У випадку Закону № 4700-IX така обґрунтованість відсутня: привілеї ґрунтуються виключно на одноразовому політичному акті 35-річної давнини, без зв'язку з поточним внеском у державотворення чи соціальною вразливістю.

Порівняння з практикою Конституційного Суду України підтверджує цю відмінність. У рішеннях № 9-рп/2012 та № 2-р/2019 КСУ [10; 9] чітко вказував, що будь-яка диференціація правового статусу має бути об'єктивно

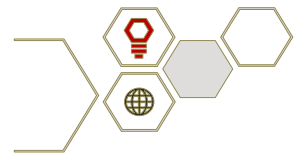

виправданою, пропорційною та не пов'язаною з ознаками, забороненими ст. 24 Конституції. Аналогічно, у справах щодо спеціальних пенсій державних службовців Суд підкреслював необхідність юридичної визначеності та відсутності дискримінаційних наслідків. Запроваджений Законом № 4700-IX статус виходить за ці межі, створюючи прецедент, коли історичне вшанування трансформується в довічну матеріальну перевагу для вузької групи осіб. Це ближче до концепції «elite capture» (захоплення елітою), відомої в зарубіжній літературі, ніж до традиційного українського розуміння меморіальної функції держави.

Отримані результати уточнюють і поглиблюють існуючі наукові підходи. Якщо раніше дискусія зосереджувалася на балансі між депутатським мандатом і гарантіями діяльності народних депутатів, то тепер актуальним стає питання конституційних меж «історичного привілею». Дослідження показує, що навіть благородна мета вшанування діячів незалежності не може виправдовувати порушення фундаментальних принципів конституційного ладу. Такий висновок корелює з позиціями міжнародних органів (ст. 14 ЄКПЛ, ст. 26 МПГПП [12; 13], які вимагають суворого обґрунтування будь-якої диференціації за політичними ознаками.

Теоретичні наслідки дослідження полягають у розвитку доктрини про недопустимість персоніфікації народного суверенітету. Практичні наслідки – необхідність перегляду підходів до законодавчого закріплення спеціальних статусів, щоб уникнути створення «каст» за історичними чи політичними критеріями.

Обмеження дослідження пов'язані насамперед з тим, що Закон № 4700-IX є новим (набрав чинності у 2026 році), тому відсутня розвинена правозастосовна практика та статистичні дані про реальне бюджетне навантаження. Крім того, аналіз не охоплює емпіричного опитування громадської думки щодо сприйняття такого статусу, що могло б додати

соціологічного виміру. Ці обмеження не впливають на юридичну обґрунтованість висновків, але вказують на напрями подальшої роботи.

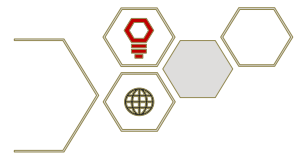
Перспективи подальших досліджень включають порівняльно-правовий аналіз аналогічних «засновницьких» або ветеранських статусів у постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи, вивчення впливу таких норм на бюджетну дисципліну та суспільну довіру до влади, а також розробку конституційно-правових критеріїв допустимості спеціальних меморіальних гарантій у демократичній державі.

Таким чином, результати дослідження не лише підтверджують неконституційність окремих положень Закону № 4700-IX, але й відкривають новий ракурс у дискусії про межі історичного вшанування в умовах верховенства права.

Висновки: Проведене дослідження дозволяє зробити низку важливих теоретичних і практичних висновків щодо конституційно-правової природи Закону України № 4700-IX «Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата».

По-перше, запровадження спеціального довічного статусу «Засновника сучасної держави Україна» з комплексом матеріальних і нематеріальних привілеїв не має достатнього конституційно-правового підґрунтя. Наділення вузької групи колишніх народних депутатів Верховної Ради УРСР 12-го скликання особливим статусом може містити ознаки невідповідності принципу народного суверенітету (ст. 5 Конституції України), оскільки існує потенційна колізія між персоніфікованим вшануванням та принципом, що результат народного волевиявлення 1990–1991 років є загальнонародним, а не індивідуальним здобутком окремих представників.

По-друге, положення статті 5 Закону, які встановлюють довічне грошове утримання в розмірі 80 % заробітної плати чинного народного депутата, право на дипломатичний паспорт та інші преференції, порушують конституційний принцип рівності громадян перед законом (ст. 24

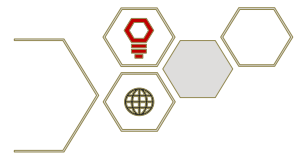
Конституції України). Така диференціація здійснюється за політичною ознакою (факт голосування за конкретні історичні акти), що прямо заборонено частиною другою зазначеної статті, і не має об'єктивного та розумного виправдання.

По-третє, Закон суперечить принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) у частині юридичної визначеності, пропорційності та відсутності свавілля. Відсутність економічного обґрунтування бюджетного навантаження, чітких критеріїв диференціації та альтернативних, менш обтяжливих форм історичного вшанування свідчить про непропорційність встановлених гарантій.

По-четверте, у положеннях Закону № 4700-IX простежуються потенційні корупціогенні фактори, пов'язані з конфліктом інтересів при його прийнятті, непрозорим механізмом розподілу публічних ресурсів та відсутністю належного антикорупційного обґрунтування встановлених привілеїв.

З огляду на викладене, сформулюємо висновки окремо за трьома напрямками. У теоретичному аспекті: проведений аналіз розвиває доктрину конституційних меж меморіальної функції держави, показуючи, що навіть легітимна мета вшанування не може виправдовувати відступ від принципів народного суверенітету, рівності та пропорційності; поняття «допустимої диференціації» не охоплює ситуацій, коли привілеї ґрунтуються виключно на одноразовому історичному акті без зв'язку з поточним внеском чи соціальною вразливістю особи.

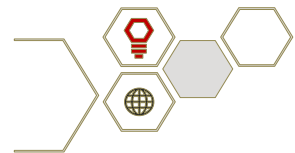
У практичному аспекті: суб'єкти конституційного подання (зокрема, народні депутати у кількості не менше 45 осіб, Уповноважений Верховної Ради з прав людини) мають підстави для звернення до Конституційного Суду України щодо відповідності статей 2 та 5 Закону № 4700-IX Конституції України; при цьому ключовим предметом перевірки має стати тест пропорційності та аналіз обґрунтованості диференціації за ст. 24.

У частині пропозицій до законодавства: рекомендується привести Закон № 4700-IX у відповідність до конституційних вимог шляхом заміни постійного довічного грошового утримання одноразовою почесною виплатою; обмеження привілеїв символічними формами вшанування (почесне звання, державна нагорода, меморіальні заходи); скасування положень про дипломатичні паспорти, не пов'язані з виконанням поточних державних функцій; запровадження прозорого бюджетного розрахунку та антикорупційної експертизи у разі збереження будь-яких матеріальних гарантій. Такі зміни дозволили б зберегти меморіальну та символічну функцію Закону, одночасно усунувши потенційні конституційно-правові колізії. Результати дослідження свідчать, що історичне вшанування діячів періоду відновлення незалежності України є важливим, проте воно не може здійснюватися шляхом порушення фундаментальних конституційних принципів народного суверенітету, рівності та верховенства права. Будь-які спеціальні гарантії повинні бути пропорційними, обґрунтованими та недискримінаційними.

Список використаних джерел

1. Про статус Засновника сучасної держави Україна – народного депутата : Закон України від 3 груд. 2025 р. № 4700-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4700-20#Text> (дата звернення: 22.04.2026).
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2026).
3. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 560 с.

4. Скрипнюк О. В., Крусян А. Р., Марцеляк О. В. та ін. Український конституціоналізм в умовах війни: основні науково-практичні проблеми та організаційно-правові засоби їх розв'язання : наукова записка. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Видавництво «Людмила», 2025. 112 с.

5. Агафонова Н. В. Конституційна реформа в Україні: механізми реалізації та проблеми ефективності : монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 407 с.

6. Клименко О. М., Данилюк Ю. В. Сучасні тенденції розвитку законодавства про статус народного депутата України. Право України. 2020. № 12. С. 184–199.

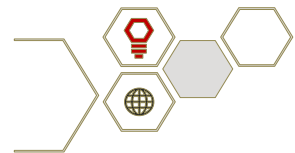
7. Радченко О. І. Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2005. 215 с.

8. Мандибура В. О. Корупція: інституційна сутність та механізми подолання : монографія. Київ : Парламентське видавництво, 2017. 487 с.

9. Кушнар'ов І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с.

10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України від 12 квіт. 2012 р. № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12> (дата звернення: 25.04.2026).

11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України положень частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» від 27 лют. 2019 р. № 2-р/2019. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text> (дата звернення: 20.04.2026).

12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листоп. 1950 р. Ратифікована Україною 17 лип. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 22.04.2026).

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. Ратифікований Україною 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 26.04.2026).

14. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 22.04.2026).